

Hilfstein, Erna

Kopernik i kometa roku 1533

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 32/1, 195-196

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Erna Hilfstein
(Nowy Jork)

KOPERNIK I KOMETA ROKU 1533

W studium *Cometary Theory in Fifteenth — Century Europe* pióra Jane L. Jervis¹ czytamy, że „(...) Kopernik obserwował kometę roku 1533 i napisał o niej traktacik (opublikowany przez Curtzego w 1878 roku, s. 42—43)...².

Twierdzenie Dr Jervis jest mylne, gdyż M. Curtze (1837—1903) w publikacji *Inedita Copernicana*³ podał tylko uprzednio przeoczoną wiadomość o polemice między Kopernikiem a kilkoma uczonymi o niezwykłym, bo przeważnie wstecznym, ruchu komety roku 1533, znanej też pod nazwą „trzeciej komety”. Curtze natrafił na tę wiadomość w książce Wilhelma Zenocara z Schauenburga: *De republica, vita, moribus, gestis, fama (...) Imperatoris, Caesaris Augusti, Quinti Caroli Maximi (...) libri septem* (Gandawa 1559 s. 197—198)⁴ w rozdziale pt. *Tertius Cometa*. Zenocar opisał charakterystyczny ruch tej komety i dodał, iż jej orbita była powodem wielkiej dysputy (*magna (...) fuit decertatio*) między Kopernikiem z Wrocławia⁵, Apianem z Ingolstadtu⁶, Hieronimem Scalą⁷, Cardanem z Mediolanu⁸

¹ J. L. Jervis: *Cometary Theory in Fifteenth-Century Europe*. *Studia Copernicana* XXVI. Wrocław 1985.

² Tamże, s. 123.

³ *Mittheilungen des Copernicus Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn*. Heft I. Lipsk 1978 s. 41—43.

⁴ Drugie wyd. *Devita Caroli Quinti...* Antwerpia 1596.

⁵ Zenocar nazwał Kopernika *Vrastislaviensis* prawdopodobnie dlatego, że od roku 1503 był on scholastykiem kościoła Św. Krzyża we Wrocławiu. Nie jest jednak wiadomym, czy Kopernik kiedykolwiek przebywał we Wrocławiu.

⁶ Piotr Apian (1495—1552).

⁷ Astronom o tym nazwisku jest nieznany. L. A. Birkenmajer przypuszcza, że kilka słów przypadkowo wypadło w druku i zamiast Hieronim Fracastoro (ca. 1478—1553), który wspominał kometę roku 1533 w *Homocentrica* (1538) i Juliusz Scala (1484—1558), znana później pod nazwiskiem Scaliger, powstał Hieronim Scala. Ponieważ jednak imię Cardana jest także Hieronim (Girolamo), ponadto wiadomo, iż odbył on dysputę z Juliuszem Scalą, błąd ten może także wytłumaczyć, przyjmując zwykłą transpozycję.

⁸ Hieronim Cardano (1501—1576).

i Gemmą z Fryzji⁹. Wkrótce wiadomość o udziale Kopernika w dyspucie o komecie roku 1533 została powtórzona przez Leopolda Prowego (1821—1887), który przedstawił tekst *Tertius Cometa Zenocara*¹⁰ oraz Ludwika Antoniego Birkenmajera (1855—1929), który przedrukował tylko część ze wzmianką o Koperniku¹¹. Birkenmajer zacytował także wiadomość, która uszła uwagi dotychczasowych biografów Kopernika, a która — według wszelkiego prawdopodobieństwa — posiada bezpośredni związek ze szczegółami zamieszczonymi u Zenocara¹². Według tej wiadomości, zaczerpniętej z czasopisma „Der Wanderer” (1928 nr 237), „(...) niedawno u kupca spożywczego w Sztokholmie znaleziono rękopis zawierający ciekawy traktat o wpływie komety na planety: Ziemię, Saturna i Marsa. Rękopis odebrano kupcowi, który zamierzał zużyć go na papierowe tutki (...) i wysłano do Królewskiej Akademii Nauk w Londynie¹³. Niemal dosłowne tłumaczenie powyższej wiadomości zostało — jak podał Birkenmajer — wydrukowane rok później w czasopiśmie „Rozmaitości” (nr 14 s. 120, kol. 2). W polskiej wersji jednak kupiec (Gewürzkrämer) został przeobrażony w kanonika¹⁴.

Reasumując: wiadomość o Koperniku i komecie roku 1533, przedrukowana z książki Zenocara przez Curtzego, powtórzona przez Prowego i Birkenmajera, a ostatnio zarejestrowana w *Regesta Copernicana*¹⁵, jest jednoznaczna, nasuwa się więc pytanie, dlaczego autorka *Cometary Theory* przeobraziła rzekomą polemikę Kopernika w publikację jego traktaciku; pytanie to jednak jest to retoryczne, bo nie ulega wątpliwości, że Dr Jevis nie zadała sobie trudu, aby zajrzeć do *Inedita Copernicana*.

⁹ Reiner Gemma z Fryzji (1508—1555), znany pod nazwiskiem Gemma Frisius.

¹⁰ Leopold Prowe: *Nicolaus Copernicus*. I Berlin, 1883—1884; przedr. Osnabruck 1967 s. 270 przyp.

¹¹ L. A. Birkenmajer: *Mikołaj Kopernik*. Kraków 1900 s. 525.

¹² Tamże, s. 529.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, s. 530.

¹⁵ M. Biskup: *Regesta Copernicana*. Studia Copernicana VII Wrocław 1973.